Масса а мехкашкара пролетареш, вІашагІккхета!

ЕРА, 2 март № 26 (4351).

Мах 2 кап.

СЕРДАЛО

(«Свет»)

Советсен Союза Коммунистическ парте Нохч-ГІалгІай обкома Нохч-ГІалгІай АССР Лаккхьарча Советен Министрий Советен орган.
Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУВЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

Халкъа кандидаташ

ДОККХАЛ ДУ, БАРКАЛ ЙОАХ

ЧІоагІа наб тІагІерт Макшарина, из тІерзяккха гІерташ бІаргех кулгаш хьеьх по. Бийсанна къаьгІаьна вахте лаьттан из. ТІаІІерзяна надоо тІаІа тІаІхий-таш уроке хьехархочо Лилия Ивановнас дувцачоа. — Баднев хьо доска тІа гІоІ. Шортина парта тІара хьал а гІеттта доска тІа воа да зІамисбар. Борз-борзах елакъеж по доска тІа ДІаІаьчена цифраш. Тоьхна надоо тІаІхий-таш уроке хьехархочо Лилия Ивановна. Ишшта... нийса да... — ДІаІо ларгІаІа задача.

Нов. Баднева ихьашнена тІехьа шоллагІьІар, кхоьалгІаьр язьеш цифраш ДІаІаьІо. Итт минут ДІаІаьІьа из задача нийса лаьрлаьр цо. Эттара аттагІа лоьрдІаІуча хьисанс цо из задача лаьрлаьрх чІоагІа ґаььа хилар Лилия Ивановне а.

Баднев Макшарина лика кхетаьу бийсанна-болх-а беш, зийнаьхь деша хала лоьтта. Ше бийсанна балха хьаьвеш сесеагІа Зелов Викторага оаІ цо: «Бийсанна балха а хинна деша вахача ихьаьхха хІама керта чу хьачудагІаьр, наб тІаГІерт. Могаргий - хьогІ - сона ишшта дешаш чакхвала».

Цун белаш тІа кулг а теХе нов. Зелова оаІ: «Ший ваха ма ма мотт хьоа новкъост?» Іа санна болх а беш дешаш ва со. Цу тІулаьхара а ваьнна хьо ДІавола ца вадар мара хІама дац из.

Заводе балха венача аттара хьаьтхарча зийнаьхь. Машкарина доттагІаІаг тоссаьвена саг ва нов. Зелов. Цу хала хьаьлаьн мара ардаг завод. Компрессорашца болх берг-болаш Машкарина говзаІонаьр а из вар.

Ишта балха валехь хьаьтха, ше Казахстане воаІа хана шоферашца болх беш хилар нов. Баднев. Лика бозаьр цунна машина мотор. Цу-лучьа аттагІа ДІаІар компрессора тІа болх бе а. Зелова шефан а леш компрессорин боахан бовза воладелар Машкарин. ХІама хара тІаІахувши, шийна енна аьлаьн кхоачашъара хьинар кхоьдергоаІаш ер волга гучадаьлар.

Хьалхарча юьхьаьг Зелов Викторе пушин ДІаІоьзийтар машина ерига оатхалаш, уж мичаьха эшаш я, ишшта Макшарин цо Іомавир компрессор вІашагІьиккха, из вІашагІйолла. Цкъа ДІаьлаьнар шоллагІа ала да деша сиха ДІаьлар Макшарина. Цхьаьаьнна ДІаІаьІо ДІаІаьІо ийслора сага новкъостал доаІаш цунна шийна хьоачаш да дулцу.

Цхьан дийнахь смена чакхъялладца цхьан машина гонаьхь хьийзар из, цхьаьхьаьн вІашагІехьаьлаьлар цун зажигаьнена регулировка е. Ший болх чаьх а бозаьр-кха нов. Баднена хьатІаьрга нов. Зелов. Ший болх ДІа ца бозаш чІоагІа дорха вар Макшарин.

— ХІанна хов сона ле дезар, лоаІца ьлаьр Макшарина. — Цун тІехьаГІа хиннха са а дьаьхьар. Ший новкъостаца цхьан ювъа сІаІа вахар из. Шоаш цига баГІача юкъах по беча балха схема а оттаьлі дІаьхьенгар Зелова Макшаринага.

— ХІанна ехетий хьо?

— Схемага хьежача-м дерриг хоша санна хет сона, — ІоаІх Макшарин. Машина тІа дІаІІаьвола шаккхе новкъост. Машинах мел тоха-куьг уйла е-ешъ сабаре тоха деза ила хьегаьаш ду Макшарина нов. Зелова. Шинне а ихь тІа водар дьлар. Халонах ІІу ца кхоьлабеш ше де лаьрІа ГІулаьн кІоачашпер нов. Баднева. Зажигани тоайир.

Цуг тІехьаГІа а лучха беслаьш йир Макшаринаца нов. Зелова, цуьнна хьехьаьнаш дора. ЧІоагІа ГІалгІаьр-кхьехарочо по балха тІа толам баьккъеча.

Балха тІа тоалаьнг системаш нийслора, лучха халонаш нийслора уж ьлаьстеш. Сайрийнарча школе деша вахача болх бе ер аттагІа. Хургхьлаьрах дІаьхьетавир из

МАШИННАЬКЪАХО

Машиннаькъа тІа болх беш ше, цхьа ьлаьр. Ваьлар ДжамалдинОв. Ваха. Никольтаун Донскаьн ІІаьчча. Машина паькъа участкашца хьежаьнна. Цунна ІІаьчча. Берриг ІІаьчча. Берриг ІІаьчча. Ваьлар. Ваьлар. Ваьлар

ПРОПАГАНДИСТА ДОШ

Со пропагандист а, волаш йола юхъхьанцара политически школа вІашагІьелай (кхьйолча кружкаша нийса) № 1 йолча хІамаш тегача фабрика парторгаизацие 1965 шера октябре, хІаьта хІаьа шоллагІча шера программ ах болх беш а я.

КПСС ПК пропагандин агитацен отделе чоагІьаьчча программ шера хьежжа дІадахача шера деша баьгІаьрашца йизза Іожайпор лаьрХа хинна материал.

Политиколе деша шеран 15 саг ва (соалха 17 вар ув. цхьаьлакъ фабрикера Лавалар бакьан долшо шиъ кружокана юкъера ваьлар). Парех 12 коммунисти хьоъ парте боацаерси ва. Деша хуьраьнгара юкъе ва участкай 8 мастери хІамаш тегача пеха 7 болхлоь.

Деша тхаьмарех дукхаьлгІа барашца 7—8 класс образованин йолашца, 1965—1966 шерашка заочно шиъ техникум Кистешьккхай шинне.

ХІара оштоштІанахь, кІиранна цкъаза хуьл тІа занятеш, деша баьгІаьрашца хьаьларгІа смене болх беш болча хана.

Деша мел баьгІаьрашца, занятеш ца чоагІа хьаьт а долашца ух деша, йолча материала чоагІа уйла тІайохийт пар. Къаьстеш чоагІа уйла тІайохийташ Іожайпор В. И. Ленина биографи. Ту занятешка кийчуьча хана хьалхагІа а, массаса а хьажа вешаш хуьлар са Ленина керттерча произведенешка, КПСС историе лоацашца курса тІа, Владимир Ильича цхьайолча произведеншца тІа баьстеш йІаькъа а бенна бесаш хуьлар.

Ту золлача хІамашца торо хиллийтар кхаььеларгахой хьехархо сийлахь-воккха баьччен хиннача Ильича дийна образ кхы а шаьрагІа хьаьхьакъ.

Кийчо ярх чоагІа новкъостал ціо пишта Ленинградера В. И. Ленина музей филиале со бахаро а.

Аз пигара дера В. И. Ленина хеталь тайп-тайнара откриткаш — (подполье йаьккха ха. Октябрьскин штурм, революционни тІулаьхаш дІадолаьлар, кхыьарах). Іаьхьа пишта хозача бесашца дьаьха Ленинградера историко-революционни моттигий луккха откриткаш шийца а долаш йола фильмоскоп.

Биографиран шарца нийслуш йолча разделаш Іожайпор хана уж лаьбоечаьнгІа хьаьа а чоагІаргІа уйла тІайохийташ Іожайпора. Ту золлачарна ціо ціаьнгІа а, шоаш Іожайпор йолча материала чоагІа уйла тІайохийт пар. Къаьстеш чоагІа уйла тІайохийташ Іожайпор В. И. Ленина ціаьнгІа. Ту занятешка кийчуьча хана хьалхагІа а, массаса а хьажа вешаш хуьлар са Ленина керттерча произведенешка, КПСС историе лоацашца курса тІа, Владимир Ильича цхьайолча произведеншца тІа баьстеш йІаькъа а бенна бесаш хуьлар.

Ту золлача хІамашца торо хиллийтар кхаььеларгахой хьехархо сийлахь-воккха баьччен хиннача Ильича дийна образ кхы а шаьрагІа хьаьхьакъ.

Кийчо ярх чоагІа новкъостал ціо пишта Ленинградера В. И. Ленина музей филиале со бахаро а.

Аз пигара дера В. И. Ленина хеталь тайп-тайнара откриткаш — (подполье йаьккха ха. Октябрьскин штурм, революционни тІулаьхаш дІадолаьлар, кхыьарах). Іаьхьа пишта хозача бесашца дьаьха Ленинградера историко-революционни моттигий луккха откриткаш шийца а долаш йола фильмоскоп.

Биографиран шарца нийслуш йолча разделаш Іожайпора хана уж лаьбоечаьнгІа хьаьа а чоагІаргІа уйла тІайохийташ Іожайпора.

Ту золлачарна ціо ціаьнгІа а, шоаш Іожайпор йолча материала чоагІа уйла тІайохийт пар. Къаьстеш чоагІа уйла тІайохийташ Іожайпор В. И. Ленина ціаьнгІа. Ту занятешка

КЕРДАЧА ДЕКХАРИЙ БОАРАМ ТІА

1966 шера 1-ча апреле деша планированин экономически стимулированин кердача хьаьлацца болх бо йолаелла Ленинера «Красный молот» завод. Кердача системе йолийнхар производство, къаьхьегам, доал зар лиьнгІа йолийнхаьккхийла. Из-дехар кхоачашлечь-къаьстеш моттиг хьаьчар кхаььеларгахой Іилман лаьрда тІа йІаштІехьбаьккхара (ПОТ) дешашца.

Заводе ПОТ-а планаш уйтаьелеш чакхйоахилгеп чух керттерча доста-чашца деш да: завода чухьара специализаций кооперированин, производство техническин кийчаьр, доал зелга эргаьлькъа тоалор, производствана планаш уйтарин тІаьхьоаг тІаьтаьйар, лиьнгІ лаьхьар, и. кх. дІ. Ту къаьстеш йолча планаш а я ю, хІаьта луккаГІа яраш производстве чакхъьхьа йьина е чакхйоахаш лаьташ я.

Аллха цьаьн болат лоаллаечь цхьа модельин отделене «къаььеГача спеціальнаьй доал сексьой баьхьан лаьдалаш 8,0 заор сом ахча кхоьдаш. Гальванически участке гальванопокрытиен эргаьлха тоаяр бахьан доалаш 4,8 заор сом ахча кхоьдУ. Болат лоаллаечь цехе оатхалаш нийса кепаеттача участке аЛхьа производственин процессашца мехаьнзация яра чотах 3,8 заор сом ахча кхоьдУ.

Оттаеш латтача планашца юкъе я заноее чухьа йІа-юха кхиьхьаьча хІамашта централизаций специализаций яр, мухьашГІалуьтарен доасселарен балхашца механизация яр. Инструментальин цехе керттерча достама мел-тех хьаьш производственин эстетика. Оттаеш латтачен оттаьв яьнначен НОТ-а планаша заноее чулацца бергиа нах 400 сомгІа саг ва. Планашн ціаьнгІа хьежжа оттаьв мероприятеш кийчьеЛа а чакхйоахача а даьхьа лоацаш 90 сомгІа саг ва. Ту бахьа юкъе йьинаре дакъа лоаца цеха начальника М. М. Торчинова, цеха начальника заместитела В. И. Малова, воккхачІа волча инженера-технолога В. Н. Дишонова, инженера-технолога Ф. М. Николаева, кхьчаьр — а ела. Парна юкъе доарХІамегІарча деашех да: сиха планашца оттаьр а балха моттиг цхьаьлхьккхар; материально-техническин Іалашо яр; ГІонна йола службаин муьхьашца хьаьлийІу-ПІаьхуьча механизмашца кийча хиллар; болаш лиьнгІа хиллийтар дуьхьа ГІаьнна юкъе я заноее ю 8 заор сом ахча кхоьдаш. Производства маЛанта хьежжа дукхаГІа е кІеснгаГІа хила йийш йолаш да уж деношн, цхьаьбакъ, пар чуоаолам, лаьрг ийхийца а шоай балхах лина кхаьет болча специалисташа боьхонца анализ а еш Іожайе еаш а я.

Уж деашн нийса, массе оагІорхьара дІадовийтарен из лурдача тар ца ду дукхагІа болхийт кхьезоаран планаш оттаеча дакъа лоацаш барашца а уж ліаьнан хьаьт лоацаш барашца а уж тайпарча хатторашца жоп дехаш йола пачатка оттаеш еза: ХІанзара хотторнесс меган йий ГІагахьа санна ешІ, кхоачамбоаларан малагІ-ГІаьн да); малагІа хуьмаьнан дича бакъьхьа дет, дича бу пайда хургба царех; хьона хеталох, малагІча бахьанн водаесаран производство; хесаьта а дукха а лаьрда, кІеснгаГІа хилийшуьн сайна; малагІаьн да ХІадоахарлургІоца, производство сецаеш дола бахьанаш, хІаьта уж ІІадахарг де лезар а фуд, и. кх. дІ.

1966 шерша нийсйича, дукхха а ІожайгІа я 1967 шера шарда оттаеш заЛаеш. Арахеца продукци 10 процент дукхагІа, къаьстеш а оасарле 6,6 процент лаьхгаГІа хила еаш, пайда 20 процент совбала бесаш да. Уж лекхаран кхоачашлечь боккхча лоарХІаме хила лаьстеш да Іилман лаьрда тІа къаььеГам йІаштІехьбоаккхара.

М. МАКАЛИН,
«Красный молот» яхача завода къаььеГамеи алапеп отдела начальник.

ДИКАГІЧА ОПЫТА—ШЕРРА НИКЪ

Уьх деношка Ноуч-ПІаьлГІай облсовпрофа арГІах йола пленум хилар. Предприятеш пхе балха ден кІиранна яхарца дувдаелаш профсоюзин организацешца хьаьлаьцна лаьтта декхаран дийнар пиГа. Поч ліаьна доалаг йир Облсовпрофа секретара П. Е. Селишке. КІиранна пхе ден болх беш йола вай республикерча промышленин предприяттеш ціаьнгІа. Ер ліаьна толамца кхоачашлечь хилар цар къаььеГамна оасарле лаьхьа хилара белгалдьаьккхар цо. Лаьхьенай обслуживанена ремонт яра дикал, из-дехьен долшо уж боханн сеца боаьккха хьа 25—30 процент кІеснгІенай, из-яьзал кІеснгІенай йоаьн хинна болхлой хи а. Пхе ден болх беча кІиранна доалара ЧІоагІа найдаре хилар хьаьхьаан доаьа кхы дукхха масалашца доалде йиш я.

Предприяттеш пхе балха ден кІиранна доалара ела кийчоь лаьца пренех къамаьлаш дир № 1 йолча промышленин гІишлон материалий комбината керттерча инженера нов. Бурцынна, Грозненсан аьшкаьетона заводе профсоюзна завкома председателе нов. Мешкова, ГАРО заводе селсара нов. Марченкос, кхы дукхахчар. Пхе балха ден кІиранна яьнна къаьхьаГан йолча Наьсарен «Электроинструмент» яхача завода коллективо доахача къаььеГама толамехи шоай йолча опытах. Семинара хьисаре ліаьйолаьчь ту занятешца дакхха новкъостал ду агитаторашца болх тоабе.

Х. ГАЛАЕВ.

ЮРТАРЧА АГИТПУНКТЕ

Іурра денз сарралца болх беш я хІара — СоагІапчарча клубера-агитпункта. Агитпункта заведующе, школа директора Тебоев Умарзас кулгал а ден гойтара агитацена а, эшача лозунгашца а, плакаташца а, хоржажех доачча литературца а Іаланьаьь я ю. Пишта тухаьа я зовза шахматаш, шашкаш, деша керда газеташ, журналаш.

Цкъкха а ьлсса хилац агитпункт. Балхах мукъайлоа ца ца ца

Советский Гаьдала 50 шу

ГАСТЕЛЛА НОВКЪА

ГРОЗНЕ керда хьалхинчаьнна цхьан поселка керттера улицца Хрусталев Николайн цхи лелаелн я.

Малав из ший цIеларI улица яр? Шин хаззаьл дечиг дола малагIа гIулакх дьдг цу саго ? Уж хаттарадо да Хрусталев вокзара ца Грозненски горисполком, военкомате. Грозне вахача цун вешийна Михаил Титовичага дьраш.

Михаил Титовича дьлча кьамаьлах сена хайра уж шийтта вона хиннилгга. Заводера балха смена чакх а яьна, сигала бессарча «волгашгIоргаьнна» цун фусама дIаделлаш. Михаил Титовича аьлар сога:

— Хана кхоьл мара висавар тхо, тхьаь пхиъ шу гарта ха я аз уьх Грозненра ремонтни заводе болх бу. Боша Георгий Гурьевскин Андрей Киевен баьх. Санна лекьадерга из, сай берригача вежарг дукхагIа ладаьгах сона Николай, цо тхоьца цхьана волаш кIезига ха аьлкхаьле а. Зламига волаш вахар из болх бе. Грозный — Туапсе яха мехкаьлта провод ечаьнна хилар. ЦIавеча, цо дувцачунга лаийIаьна, доллаш хIама а ан та, цунна IаьмIа дог оттаргIаьнна уйла хьайора. Хьаьта комсомоле ца мара воаьнан кьона вар из ца хана, хIама на эшшаш еррига гIишлошьара специальносташ хорра. Сеьгарь а вар из. Лоацца аьлча ший да санна дукха говзалаш боахкаш вар.

Са пехе болх беш дукха ба кагIрхой. Берригаш а лешан ба уж — цIаьш шиоле, вожаш техникеш, кхоалагIбараш вузашка. Цхьа баьхьа а этте дешар дуташ моттиг оттаьнагга сага. Тамкка аз вуьш цунна сай воша, болх беш воллашех а, хьалхарча пятилетний залача тепаника по мишта дешар.

Инженер хила бешам болаш вар Николай, тIаьш техка, заводан е... Тамкка цIаьхха авиаци езаелар цунна. Авиационни школе ваха комсомоле новкъостаг лир цунна. Цо из дика йисте а аьхкхаг. Оаха маьсиен а доккхаг зора Николайх. Цул тIехьаьгIа инструктор а волаш тIема — форда училище вахийтар из.

Цу хана лена кхы бIарга вовнаг сона из. Цхьаьнакъа тхо цIаккха а дицлаьар цунна. Каст-каста письмо яздора, хьехам бора, лешн йоахар чIоагIа, цхьаьнакъа аз хIоаьдо. Цунна ладаьгIа сона, «Наьтьа санна сона ишта моттиг нийслой, кхы уйла а ца-еш. Гастеллос дьар дергда аз», аьлар дас.

КIоаьрга дега чу зижар тхона Николай Гастеллос дьа денал дола гIулаьхх.

1941 шера августе (бетта дас Куйбышевски областе дIаделхийтар тхо. Мамайга аьлар цо, шоана тIехьъа дIаболагIаьрга со. Хьаьта из хиннаьар цу ханна фронте дIавахийта рапорт лена.

Фронтера каст-каста письмон язора цо тхога, гIайгIа ма е йоахар, дер траотгаьлш язора. Цу хана Севастополе хиннача подполковникага М. К. Конага (хIана Риге вах из) дас язадора легIа чура мух дIабаьхьлаца Севастополь лорарерга из, яхаш. Цу хана арадийнача газеташ іа дуьнаьчIот цо йиштта лора а яьй из гороI. Толлаьх самолет вай территоре гIа Юбоссалургйолаш хиннай цун. Бакъда радиоца «Даьхе бахьан!» аьнна, ший самолет гитлеровцийн танкашн бензовозашн йолча колоннана тIетахай цо.

Аз доккхаг ду сай да доккха са долаш хиннз хилараг а из турпал санна вай Даьхен сийн из ший лоIама хиларн бахьан долаш валарах а?.

Запаса подполковник волча Алексей Иванович - Шопочкина бIарга а гуш веннаьн Хрусталев. Цо дика доаькхаш дуьш ший командира тIехьарча дешнаш цун лелаьл волча гIулаьхкхи. Цо язду, тхоьй командир веннаьчул тIехьаьгIа тха эскадрильес «Мохалекхара счет» хьайийнар, яхаш. Севастополь лорашн тIом дIаьа барах 1941 шера декабрь беттта Шеечка байракха орден еннай Шапочкина. ТIом дьалтача шерашка фашистийн 9 самолет йохьийй, 50-заз бомбаш етташ хиннаьр, 200 тIема ялет яьй цо. Ший командина баьхьа хьехамах тьхьиннца да из. Йоах Шапочкина. Гражданскен ер флотаьрга хьаьна хиннаьр Шапочкин Хрусталев Эскадрильес. Цо дика тIема летчик аьвьв Шапочкинах.

Ший командира памятник догIа аьнна предложени оттаьлр Шапочкин на. Крымски лаьтта, Мало-Садове яьхьа юрта, капитан И. Т. Хрусталев пийтнаьча 1956 шера 9 сентябре памятник легIаш. Цу тIа яьзьа да «Ужаьа, 1941 шера 12 ноябре, майра веннаьр летчик - Іаьржаьфордаьх капитан Николай Титович Хрусталев, йоагаш йоа самолет гульенгIа латтача моаттагIчун техникана тIа я теха», аьнна.

Лакхетьа вай хьолаььа М. Х. Коана язду: «Цхьа форда аьвиан» Иливатохкама институте болх беш вар Николай Титович, хIаьта со цу хана Іаьржаьча форда болта торпедин кагIерий соединено болх беш вар. ХIаьта лайлар тхо йаьлш.

ФУ АРГIА ас Хрусталевах? Из Шоаьрга, доккха са долаш саг вар, парте гIулаьхкан советски паччахьхеннеен мутIаьха коммунист вар. Дика доттагIен новкъостаг вар. Уу санна гоама яр цунна ешаьлн. Кереглургоаьна летчик вар из. ТIом хиларелца цу турпала ишъ бахьан йийсаьлаьнна дола лаьтта Осипенко. Гризодубена, Раскова. Цар дуккхаза а язадр Хрусталев «Красный черноморец» яьхча болотски газета тIа из чIоагIа гоаза летчик на. яхаш.

Хрусталеьсрага каст - каста патриотическин письмо доагIар сога. дийнаьъ а бус а фашисташа етташ уьх боабеин ва со, тIехьъара фашист вийна ваккхалца сонаргвеан со, яхаш яздора цо. Уж письмош города Севастопола революце музее дIаделлаш аз.

Н. Т. Хрусталева шо дьаьа денал долча гIулаьхкаца цхьоаГIу эскьийн хьар советски дьлкьа сийлаьх-боккхача тIема турпала цтоРена, М. Х. Бона аьнна аз ахоачашар. Вай сий долча мехкаочох дола дерригга документаш СССР Лаккхевьарча Совета Президиумен СССР-а оборона Министерстен дьльийтар за. Вешаьчул тIехьаьгIа Дахьен тIема цхьаьлагIча степена орден еннай хиннаьр.

Торжественни хьаьле города Севастополе цун воIага капитан - лейтенантага Владимир Николаевич-Хрусталева дIаеннай из.

* * *

Е очерк яьзьъ йьнначул тIехьаьгIа, цIаьхха а Николай Хрусталева цунна цIаьхха ваьнна ер. Цо ер ешаьлн. Цунна ладаьгIа сона, «Наьтьа санна сона ишта моттиг нийслой, кхы уйла а ца-еш. Гастеллос дьар дергда аз», аьлар дас.

КIоаьрга дега чу зижар тхона Николай Гастеллос дьа денал дола гIулаьхх.

1941 шера август (бетта дас Куйбышевски областе дIаделхийтар тхо. Мамайга аьлар цо, шоана тIехьъа дIаболагIаьрга со. Хьаьта из хиннаьар цу ханна фронте дIавахийта рапорт лена.

Фронтера каст-каста письмон язора цо тхога, гIайгIа ма е йоахар, дер траотгаьлш язора. Цу хана Севастополе хиннача подполковникага М. К. Конага (хIана Риге вах из) дас язадора легIа чура мух дIабаьхьлаца Севастополь лорарерга из, яхаш. Цу хана арадийнача газеташ іа дуьнаьчIот цо йиштта лора а яьй из гороI. Толлаьх самолет вай территоре гIа Юбоссалургйолаш хиннай цун. Бакъда радиоца «Даьхе бахьан!» аьнна, ший самолет гитлеровцийн танкашн бензовозашн йолча колоннана тIетахай цо.

Аз доккхаг ду сай да доккха са долаш хиннз хилараг а из турпал санна вай Даьхен сийн из ший лоIама хиларн бахьан долаш валарах а?.

Запаса подполковник волча Алексей Иванович - Шопочкина бIарга а гуш веннаьн Хрусталев. Цо дика доаькхаш дуьш ший командира тIехьарча дешнаш цун лелаьл волча гIулаьхкхи. Цо язду, тхоьй командир веннаьчул тIехьаьгIа тха эскадрильес «Мохалекхара счет» хьайийнар, яхаш. Севастополь лорашн тIом дIаьа барах 1941 шера декабрь беттта Шеечка байракха орден еннай Шапочкина. ТIом дьалтача шерашка фашистийн 9 самолет йохьийй, 50-заз бомбаш етташ хиннаьр, 200 тIема ялет яьй цо. Ший командина баьхьа хьехамах тьхьиннца да из. Йоах Шапочкина. Гражданскен ер флотаьрга хьаьна хиннаьр Шапочкин Хрусталев Эскадрильес. Цо дика тIема летчик аьвьв Шапочкинах.

Ший командира памятник догIа аьнна предложени оттаьлр Шапочкин на. Крымски лаьтта, Мало-Садове яьхьа юрта, капитан И. Т. Хрусталев пийтнаьча 1956 шера 9 сентябре памятник легIаш. Цу тIа яьзьа да «Ужаьа, 1941 шера 12 ноябре, майра веннаьр летчик - Іаьржаьфордаьх капитан Николай Титович Хрусталев, йоагаш йоа самолет гульенгIа латтача моаттагIчун техникана тIа я теха», аьнна.

Лакхетьа вай хьолаььа М. Х. Коана язду: «Цхьа форда аьвиан» Иливатохкама институте болх беш вар Николай Титович, хIаьта со цу хана Іаьржаьча форда болта торпедин соединено болх беш вар. ХIаьта лайлар тхо йаьлш.

ФУ АРГIА ас Хрусталевах? Из Шоаьрга, доккха са долаш саг вар, парте гIулаьхкан советски паччахьхеннеен мутIаьха коммунист вар. Дика доттагIен новкъостаг вар. Уу санна гоама яр цунна ешаьлн. Кереглургоаьна летчик вар из. ТIом хиларелца цу турпала ишъ бахьан йийсаьлаьнна дола лаьтта Осипенко. Гризодубена, Раскова. Цар дуккхаза а язадр Хрусталев «Красный черноморец» яьхча болотски газета тIа из чIоагIа гоаза летчик на. яхаш.

Хрусталеьсрага каст - каста патриотическин письмо доагIар сога. дийнаьъ а бус а фашисташа етташ уьх боабеин ва со, тIехьъара фашист вийна ваккхалца сонаргвеан со, яхаш яздора цо. Уж письмош города Севастополе революце музее дIаделлаш аз.

Н. Т. Хрусталева шо дьаьа денал долча гIулаьхкаца цхьоаГIу эскьийн хьар советски дьлкьа сийлаьх-боккхача тIема турпала цтоРена, М. Х. Бона аьнна аз ахоачашар. Вай сий долча мехкаочох дола дерригга документаш СССР Лаккхевьарча Совета Президиумен СССР-а оборона Министерстен дьльийтар за. Вешаьчул тIехьаьгIа Дахьен тIема цхьаьлагIча степена орден еннай хиннаьр.

Торжественни хьаьле города Севастополе цун воIага капитан - лейтенантага Владимир Николаевич-Хрусталева дIаеннай из.

* * *

Е очерк яьзьъ йьнначул тIехьаьгIа, цIаьхха а Николай Хрусталева цунна цIаьхха ваьнна ер. Цо ер ешаьлн. Цунна ладаьгIа сона, «Наьтьа санна сона ишта моттиг нийслой, кхы уйла а ца-еш. Гастеллос дьар дергда аз», аьлар дас.

КIоаьрга дега чу зижар тхона Николай Гастеллос дьа денал дола гIулаьхх.

1941 шера август (бетта дас Куйбышевски областе дIаделхийтар тхо. Мамайга аьлар цо, шоана тIехьъа дIаболагIаьрга со. Хьаьта из хиннаьар цу ханна фронте дIавахийта рапорт лена.

Фронтера каст-каста письмон язора цо тхога, гIайгIа ма е йоахар, дер траотгаьлш язора. Цу хана Севастополе хиннача подполковникага М. К. Конага (хIана Риге вах из) дас язадора легIа чура мух дIабаьхьлаца Севастополь лорарерга из, яхаш. Цу хана арадийнача газеташ іа дуьнаьчIот цо йиштта лора а яьй из гороI. Толлаьх самолет вай территоре гIа Юбоссалургйолаш хиннай цун. Бакъда радиоца «Даьхе бахьан!» аьнна, ший самолет гитлеровцийн танкашн бензовозашн йолча колоннана тIетахай цо.

Аз доккхаг ду сай да доккха са долаш хиннз хилараг а из турпал санна вай Даьхен сийн из ший лоIама хиларн бахьан долаш валарах а?.

Запаса подполковник волча Алексей Иванович - Шопочкина бIарга а гуш веннаьн Хрусталев. Цо дика доаькхаш дуьш ший командира тIехьарча дешнаш цун лелаьл волча гIулаьхкхи. Цо язду, тхоьй командир веннаьчул тIехьаьгIа тха эскадрильес

ТЮМЕНСКИ ОБЛАСТЬ. Даим эрий иллз арем ушаллаш нараргаьвш ба хIанз Тюменера — Тобольсне-Сургуте боа машиннийн буллаш боахнараш. Цун бIоахан — 700 километр. Транссибирски магистраль областа кьилбаседехьарча мехкадыта йоккхийча промыслашца юьзаргъа нашьхо.

СУРТА ТIА: Иртыша йиштте Іоахкъ йьнна улувра тIадоагIача нашьхьлкъ хьалхара километраш. Керттерча магистралагахьа лестай нашьхьш дехиаьш йоа бригадаш.

И. Сапожкова сурт.

ТАСС фотохроника.

ЩОАЙ отчетно-хоржаний собранне пятнитенна хьалхарча шера баьчча балха итогаш йир колхозхоьца . Белгалле деа колхозхоца юртобахама шу во чаьх ца дьаьккхаг, боахама 200 эзар сом пайда хиннаьра.

Хьаьлабаьла колхоза экономика юкъе кхоачамбоаьнарг нийсеннаьл. Кхоачамбоаьнарг кьаьстта лучка нийсеннаьл хьайбаьн лелаьдеча. Хьайбаьй сом йоаьстхо яьгIра лаьбота мах лакха хиларах колхоза пайда 586 эзар сом ешийелар. Нагалы сайра паччахьхеннга дулх, тIа лаьмах совхоза пайда хиннайбе а хьайбаьн лелаьдаре лакъа аьне да.

Ховш да пайда болаш хьайбаьн лелаьдар доаькъара базана аййха дувзаьнна хоьца. ДIалаьчча шера колхозан хьайбаьн лелаьдерий кIезига боахмашкара лучка доаькъар ийле хийдар, хIаьта ийлеча доаькъаре бехьа мах телар. Из баьхьан долаш хьайбаьй продукташца IаьбоIа мах лакха бар.

Боккхача лоарIаьмг да хьайбаьй продукташца IаьбоIа мах лакъбар. Цу гIулаьхка колхоза шурий-товарни фермашкара хIара кхоалагIа бола ешт IаьхьгIа бисаьла. Из баьхьан долаш колхоза IаьштIехьаьлаьнаьлан дечтача эхаьгIа гIулаьхкина фуу болча хьайбаьн эрдалаька тоаде.

Боккхача лоарIаьмг да хьайбаьй продукташца IаьбоIа мах лакъбар. Цу гIулаьхка колхоза шурий-товарни фермашкара хIара кхоалагIа бола ешт IаьхьгIа бисаьла. Из баьхьан долаш колхоза IаьштIехьаьлаьнаьлан дечтача эхаьгIа гIулаьхкина фуу болча хьайбаьн эрдалаька тоаде.

Боккхача лоарIаьмг да хьайбаьй продукташца IаьбоIа мах лакъбар. Уж кхоачамбоаьнарг баьхьан долаш юртобахама культурашн кIезига IаьбоIа мах лакха хиларг. Нагалы санна хIара пентнер кIиз цхьаьна сонаргвеан со 62 кемпиг пайда хиннабе. ХIара хьаьжкий центнерах шишша сом зе хинназ колхоза.

Этгара пайдаьнгIа йоаьа юртобахама культура гIулаьгIан яр. ХIара гектара тIара чуийнача гиндзарег пийтта сом пайда хилар доаькъар. Баьхьа, агротехника нийса на дедаьгах гидзарг, лиха хьукъаьле яьштIехьаьлаьнаьр. Цул совгIа гидзаргашн обработка еш эучхаьгIа доза балхан кулгалгина ду. Из а за из маьхера культура кIезига IаьбоIа мах лакхо хилара баьхьан. Колхозхоца лаьхIаьгIа чаш а еш, массаса а кхаьжкарга дагахьашка шин сменах болх бергбоаьш гIулаьгх яьштIехьаьбаьккха.

Уьх шера шинна а беттта тIехьаьхкачашьлй ишал машинно-арматурни завода кхаьхьегамхоца. Социалистически яьхь эьхьха латташ а кучнечни участка коллектив. Январь беттта планал-совгIа арахийцар цо пхи тоно поковкаш, хIаьта февраль беттта арахийцарш итташ тоннан я.

Юьхьера лаьрхьа хIаранг смена норматш 115—120 процент кхоачашьъ аьшкахьъараша Ермоленко-Росаева, Голубинцева, Гаврилина, кхьабараша.

Сурта тIа: аьшкахьъараша Л. Росаева, В. Голубинцева ньча оатхалгга хьожаш ва цеха мастер Коротки Виктор Иванович.

И. Плиева сурт.

ТОАБЕРГБА ДОАХАМ

Сунженски района Кирова цIеларIча колхоза отчетни собранера

Уьх тIехьъарча иттех шера массаса а лина бьгIкьаьрга баьвлаьраш. Цаьхьа дIалаьчча шера уж кхидарг боахама за хилар, цкъа-дале, кхьаьгаш во пайдаьхьаьккхарах, гечаринкий кхьаьгаьна дисциплина на силарах. ДIаьчча шера боахама баьвлаьраш кхедерша планал 623 центнер кIезигIа чуийнаг баьхьаьраш, цул совгIа колхозан ферма IаьгIнцьаьна хана во IаьхьовларарI баьвлаьраш лиика телхалор. Из баьхьан долаш баьвлаьраш кхедара гергга отрасль зене хилар.

Белгалле деза боахамг кхоачам хиллаш юртобахама техника, инвентарь болгга. Колхоза буккхача механизаторша дергдеча шера ший сменни норматш тIехьъоачаьгIеш. Кхьаьгаьна оаьрлле. Лаьхьаьн тIехьийгI. Царех да говза механизатораш. Я. Самоленко, Н. Васильев, В. Жеребятьев. Массаса а тоаьй тракторашн тIа сменни норматш 200—250 процент тIехьъоачаьгIна механизаторашца. Баьхьа, лиика бар колхозе шоай болх цIенгашца на бен механизаторашца а. Дергдеча шера кхьча боахамий техника лелаьрах иийаьрах 27 эзар сом зе хилар колхозе. Цхьаьна иIе эзар сом совгIа зе хилар колхозе ешаьа аьтомашинес бII пайда эьа йиш ца хиларах.

ДIалаьчча шера баьчча балха анализ а ьь балха юкъе мел нийслуш хиннз кхоачамбоаьнарг гуча а лаьхьа уьх юбилейни шера зе дезаьрш белгалдьхьар колхозхоца.

Колхозхоца лаьхьIаьг боахама ферригача техникаг михулла дукхагIа пайда эьа сменни норматш тIехьъоачаьгIа еш, массаса а кхаьжкарга дагахьашка шин сменах болх бергбоаьш гIулаьгх яьштIехьъбаьккха.

Уьх тIехьъарча иттех шера массаса а лина бьгIкьаьрга баьвлаьраш. Цаьхьа дIалаьчча шера уж кхидарг боахама за хилар, цкъа-дале, кхьаьгаш во пайдаьхьаьккхарах, гечаринкий кхьаьгаьна дисциплина на силарах. ДIаьчча шера боахама баьвлаьраш кхедерша планал 623 центнер кIезигIа чуийнаг баьхьаьраш, цул совгIа колхозан ферма IаьгIнцьаьна хана во IаьхьовларарI баьвлаьраш лиика телхалор. Из баьхьан долаш баьвлаьраш кхедара гергга отрасль зене хилар.

Белгалле деза боахамг кхоачам хиллаш юртобахама техника, инвентарь болгга. Колхоза буккхача механизаторша дергдеча шера ший сменни норматш тIехьъоачаьгIеш. Кхьаьгаьна оаьрлле. Лаьхьаьн тIехьийгI. Царех да говза механизаторашца. Я. Самоленко, Н. Васильев, В. Жеребятьев. Массаса а тоаьй тракторашн тIа сменни норматш 200—250 процент тIехьъоачаьгIна механизаторашца. Баьхьа, лиика бар колхозе шоай болх цIенгашца на бен механизаторашца а. Дергдеча шера кхьча боахамий техника лелаьрах иийаьрах 27 эзар сом зе хилар колхозе. Цхьаьна иIе эзар сом совгIа зе хилар колхозе ешаьа аьтомашинес бII пайда эьа йиш ца хиларах.

ДIалаьчча шера баьчча балха анализ а ьь балха юкъе мел нийслуш хиннз кхоачамбоаьнарг гуча а лаьхьа уьх юбилейни шера зе дезаьрш белгалдьхьар колхозхоца.

Колхозхоца лаьхьIаьг боахама ферригача техникаг михулла дукхагIа пайда эьа сменни норматш тIехьъоачаьгIа еш, массаса а кхаьжкарга дагахьашка шин сменах болх бергбоаьш гIулаьгх яьштIехьъбаьккха.

МОСКВЕРА ЮРТА ЭЛЕКТРОФИКАТОРИЙ СОВЕЩАНИ

Пхе шера хIоазза гарта дукхагIа электричествага бергбоаьна баьхьиз хила деза юрта боахамера кхьаьгаьнан. Из дара яьхха лерхI 0,4—20 киловольт напряжени йоа миллионн йийг бIаьг эьарн километр хуьна электропередачай линеш, колхозашкарен зоьшкаьрен электродвигателашн чIоагIа дукхагIа хилийта.

Москве 27 феврале хьайийнар юрта электрофикаторийн совещани. Цар юьнарг Іаьдахача шера шоай баьчча балха итогаш уьх шерара декъараш. Уьхаза да юрта боахама болхлой, союзни республикай, крайй-областий партийнин советскин органашкарг виккалш.

Совещани хьайийнар СССР-а энергетикин электрификацин министра П. С. Непороженг. Юрта боахама электрификаци еш баьчча балха тIехь даьхьа толамашн цунгара кхоачамбоаьнараш дувцаш доклад йир министра заместителе А. И. Александрова. Юбилейни шера энергетикаьца шин баьхьа шовзткъеьнг ешар — ешар километр электропередачай кхуьна линеш йоккаргьа, аьнна хоам йир цо.

КЕРТТЕРДАР—ШОРТТА ДОАКЪАР ХИЛАР

ЮРТА (боахам дIаьхо деIаьхкъуьлара парте чаккхьаьчча гIулаьккаьна аьттув бола хьалаш хьалаьл тIехьабусаш бола хьайийай боахам сихха тоабара. ХIанз хIара боахама торо-а шоай еррига ферма» рентаьгIельни хилийта, хьайийай продукци дукхагIа а дарегIча мьхьах а яхь.

Цхьаьбакъа, хьайийай боахам тоабара чаккхьаьча лаьрхIача мероприяташ тIаьта баргIаьш нагахьа санна колхозашкен совхозашкен боьхьонца йоа доаькъарий бола хьаьрца доаттабу хьовсам дикка уйла а яь яьштIехьаьа ца боккхе.

Мишта чIоагIерчаьрга доаькъарий база? Хьа а мишта еррга из? Мартовски Пленумо лаьнна: Из доаькъаьр хозхоца, совхозий болхлошь, юрта боахама специалисташа шоаш кхоаьстеде деза. Царна дикагIа лова моттигера хьалаш, царна дикагIа хов шоай лаьтташка дIайийча дикагIа фу хургьа, шоаш доахан сенца кхоьхьаргда.

ХIара зоне дIаьвш бола культураш тайп-тайпара чIнаьа йиш я. Шерра ниьх беллаб кхиашкарчеи фермашкарчеи кхьаьгаьмхой творчески инициативнаьна, специалистий лоарIаьм дакъбеннаьр. Цар хьинарахи денаьлхи тIайийа я хIара боахамера доаькъарий база.

Грозненски района № 1 болча шурий совхоза керттера декъар да гор. Грозне баха кхьаьгаьмхой цIенача шурийнга Іалашбеллга. 6900 гектар оаха льатта, 2277 гектар доноаш, дагIеннаьр, баьшшта дерригга а 10 эзар гектар льатта да совхоза. Юрт боахама лаьттий хIара 100 гектара доарIIаьм 45,6 бежан да, ду дакъе 16 етт а болаш.

Совхозе доаькъарий база хьаьрца кхьаьста уйла тIайохийт юрта боахама специалисташа. Ер дIаьлагIа шу да цар совхоза партийни организацеи болхлошьен цхьана мошача конвейера системах, эрий тIаьннача бабший даьгIенех, гурахьн бIаьстен юьхьеи доаькъарийна лаьрхIа бобони культураш а веи IIаьдийнача алатех, цхьан шерарчеи цкъа IIайийча юьнкха шерашка тIаьмлаьчеи баьцех биисз пайда а эцаш нийса вIаштIехьаьоахам доаькъара хьайолаьш.

Шура яькхара эчарга хьежжа вIаштIехьаьоаькхъ доаькъара база. Тайп-тайпарча ханачка юо оаха доаькъан лама IIалехьача хана, кьаьстта ниьхи ниьхи бергаьнна хьалха хьаьна доаькъар да халийтара юьш бола да болча алатех эьа бобони культураш.

Массанена а ховш да, доаькъарийна лаьрхIа IIаьюча бобони культураш дикал цар бургинех сагаи хьайбаьстен алаташ дукхагIа эьа бобони культураш.

«Мохалекхара счет» хьайийнар, яхаш. Севастополь лорашн тIом дIаьа барах 1941 шера декабрь беттта Шеечка байракха орден еннай Шапочкина. ТIом дьалтача шерашка фашистийн 9 самолет йохьийй, 50-заз бомбаш етташ хиннаьр, 200 тIема ялет яьй цо. Ший командина баьхьа хьехамах тьхьиннца да из. Йоах Шапочкина. Гражданскен ер флотаьрга хьаьна хиннаьр Шапочкин Хрусталев Эскадрильес. Цо дика тIема летчик аьвьв Шапочкинах.

Ший командира памятник догIа аьнна предложени оттаьлр Шапочкин на. Крымски лаьтта, Мало-Садове яьхьа юрта, капитан И. Т. Хрусталев пийтнаьча 1956 шера 9 сентябре памятник легIаш. Цу тIа яьзьа да «Ужаьа, 1941 шера 12 ноябре, майра веннаьр летчик - Іаьржаьфордаьх капитан Николай Титович Хрусталев, йоагаш йоа самолет гульенгIа латтача моаттагIчун техникана тIа я теха», аьнна.

Лакхетьа вай хьолаььа М. Х. Коана язду: «Цхьа форда аьвиан» Иливатохкама институте болх беш вар Николай Титович, хIаьта со цу хана Іаьржаьча форда болта торпедин соединено болх беш вар. ХIаьта лайлар тхо йаьлш.

ФУ АРГIА ас Хрусталевах? Из Шоаьрга, доккха са долаш саг вар, парте гIулаьхкан советски паччахьхеннеен мутIаьха коммунист вар. Дика доттагIен новкъостаг вар. Уу санна гоама яр цунна ешаьлн. Кереглургоаьна летчик вар из. ТIом хиларелца цу турпала ишъ бахьан йийсаьлаьнна дола лаьтта Осипенко. Гризодубена, Раскова. Цар дуккхаза а язадр Хрусталев «Красный черноморец» яьхча болотски газета тIа из чIоагIа гоаза летчик на. яхаш.

Хрусталеьсрага каст - каста патриотическин письмо доагIар сога. дийнаьъ а бус а фашисташа етташ уьх боабеин ва со, тIехьъара фашист вийна ваккхалца сонаргвеан со, яхаш яздора цо. Уж письмош города Севастополе революце музее дIаделлаш аз.

Н. Т. Хрусталева шо дьаьа денал долча гIулаьхкаца цхьоаГIу эскьийн хьар советски дьлкьа сийлаьх-боккхача тIема турпала цтоРена, М. Х. Бона аьнна аз ахоачашар. Вай сий долча мехкаочох дола дерригга документаш СССР Лаккхевьарча Совета Президиумен СССР-а оборона Министерстен дьльийтар за. Вешаьчул тIехьаьгIа Дахьен тIема цхьаьлагIча степена орден еннай хиннаьр.

Торжественни хьаьле города Севастополе цун воIага капитан - лейтенантага Владимир Николаевич-Хрусталева дIаеннай из.

* * *

Е очерк яьзьъ йьнначул тIехьаьгIа, цIаьхха а Николай Хрусталева цунна цIаьхха ваьнна ер. Цо ер ешаьлн. Цунна ладаьгIа сона, «Наьтьа санна сона ишта моттиг нийслой, кхы уйла а ца-еш. Гастеллос дьар дергда аз», аьлар дас.

КIоаьрга дега чу зижар тхона Николай Гастеллос дьа денал дола гIулаьхх.

1941 шера август (бетта дас Куйбышевски областе дIаделхийтар тхо. Мамайга аьлар цо, шоана тIехьъа дIаболагIаьрга со. Хьаьта из хиннаьар цу ханна фронте дIавахийта рапорт лена.

Фронтера каст-каста письмон язора цо тхога, гIайгIа ма е йоахар, дер траотгаьлш язора. Цу хана Севастополе хиннача подполковникага М. К. Конага (хIана Риге вах из) дас язадора легIа чура мух дIабаьхьлаца Севастополь лорарерга из, яхаш. Цу хана арадийнача газеташ іа дуьнаьчIот цо йиштта лора а яьй из гороI. Толлаьх самолет вай территоре гIа Юбоссалургйолаш хиннай цун. Бакъда радиоца «Даьхе бахьан!» аьнна, ший самолет гитлеровцийн танкашн бензовозашн йолча колоннана тIетахай цо.

Аз доккхаг ду сай да доккха са долаш хиннз хилараг а из турпал санна вай Даьхен сийн из ший лоIама хиларн бахьан долаш валарах а?.

Запаса подполковник волча Алексей Иванович - Шопочкина бIарга а гуш веннаьн Хрусталев. Цо дика доаькхаш дуьш ший командира тIехьарча дешнаш цун лелаьл волча гIулаьхкхи. Цо язду, тхоьй командир веннаьчул тIехьаьгIа тха эскадрильес «Мохалекхара счет» хьайийнар, яхаш. Севастополь лорашн тIом дIаьа барах 1941 шера декабрь беттта Шеечка байракха орден еннай Шапочкина. ТIом дьалтача шерашка фашистийн 9 самолет йохьийй, 50-заз бомбаш етташ хиннаьр, 200 тIема ялет яьй цо. Ший командина баьхьа хьехамах тьхьиннца да из. Йоах Шапочкина. Гражданскен ер флотаьрга хьаьна хиннаьр Шапочкин Хрусталев Эскадрильес. Цо дика тIема летчик аьвьв Шапочкинах.

Ший командира памятник догIа аьнна предложени оттаьлр Шапочкин на. Крымски лаьтта, Мало-Садове яьхьа юрта, капитан И. Т. Хрусталев пийтнаьча 1956 шера 9 сентябре памятник легIаш. Цу тIа яьзьа да «Ужаьа, 1941 шера 12 ноябре, майра веннаьр летчик - Іаьржаьфордаьх капитан Николай Титович Хрусталев, йоагаш йоа самолет гульенгIа латтача моаттагIчун техникана тIа я теха», аьнна.

Лакхетьа вай хьолаььа М. Х. Коана язду: «Цхьа форда аьвиан» Иливатохкама институте болх беш вар Николай Титович, хIаьта со цу хана Іаьржаьча форда болта торпедин соединено болх беш вар. ХIаьта лайлар тхо йаьлш.

ФУ АРГIА ас Хрусталевах? Из Шоаьрга, доккха са долаш саг вар, парте гIулаьхкан советски паччахьхеннеен мутIаьха коммунист вар. Дика доттагIен новкъостаг вар. Уу санна гоама яр цунна ешаьлн. Кереглургоаьна летчик вар из. ТIом хиларелца цу турпала ишъ бахьан йийсаьлаьнна дола лаьтта Осипенко. Гризодубена, Раскова. Цар дуккхаза а язадр Хрусталев «Красный черноморец» яьхча болотски газета тIа из чIоагIа гоаза летчик на. яхаш.

Хрусталеьсрага каст - каста патриотическин письмо доагIар сога. дийнаьъ а бус а фашисташа етташ уьх боабеин ва со, тIехьъара фашист вийна ваккхалца сонаргвеан со, яхаш яздора цо. Уж письмош города Севастополе революце музее дIаделлаш аз.

Н. Т. Хрусталева шо дьаьа денал долча гIулаьхкаца цхьоаГIу эскьийн хьар советски дьлкьа сийлаьх-боккхача тIема турпала цтоРена, М. Х. Бона аьнна аз ахоачашар. Вай сий долча мехкаочох дола дерригга документаш СССР Лаккхевьарча Совета Президиумен СССР-а оборона Министерстен дьльийтар за. Вешаьчул тIехьаьгIа Дахьен тIема цхьаьлагIча степена орден еннай хиннаьр.

Торжественни хьаьле города Севастополе цун воIага капитан - лейтенантага Владимир Николаевич-Хрусталева дIаеннай из.

* * *

Е очерк яьзьъ йьнначул тIехьаьгIа, цIаьхха а Николай Хрусталева цунна цIаьхха ваьнна ер. Цо ер ешаьлн. Цунна ладаьгIа сона, «Наьтьа санна сона ишта моттиг нийслой, кхы уйла а ца-еш. Гастеллос дьар дергда аз», аьлар дас.

КIоаьрга дега чу зижар тхона Николай Гастеллос дьа денал дола гIулаьхх.

1941 шера август (бетта дас Куйбышевски областе дIаделхийтар тхо. Мамайга аьлар цо, шоана тIехьъа дIаболагIаьрга со. Хьаьта из хиннаьар цу ханна фронте дIавахийта рапорт лена.

Фронтера каст-каста письмон язора цо тхога, гIайгIа ма е йоахар, дер траотгаьлш язора. Цу хана Севастополе хиннача подполковникага М. К. Конага (хIана Риге вах из) дас язадора легIа чура мух дIабаьхьлаца Севастополь лорарерга из, яхаш. Цу хана арадийнача газеташ іа дуьнаьчIот цо йиштта лора а яьй из гороI. Толлаьх самолет вай территоре гIа Юбоссалургйолаш хиннай цун. Бакъда радиоца «Даьхе бахьан!» аьнна, ший самолет гитлеровцийн танкашн бензовозашн йолча колоннана тIетахай цо.

Аз доккхаг ду сай да доккха са долаш хиннз хилараг а из турпал санна вай Даьхен сийн из ший лоIама хиларн бахьан долаш валарах а?.

Запаса подполковник волча Алексей Иванович - Шопочкина бIарга а гуш веннаьн Хрусталев. Цо дика доаькхаш дуьш ший командира тIехьарча дешнаш цун лелаьл волча гIулаьхкхи. Цо язду, тхоьй командир веннаьчул тIехьаьгIа тха эскадрильес «Мохалекхара счет» хьайийнар, яхаш. Севастополь лорашн тIом дIаьа барах 1941 шера декабрь беттта Шеечка байракха орден еннай Шапочкина. ТIом дьалтача шерашка фашистийн 9 самолет йохьийй, 50-заз бомбаш етташ хиннаьр, 200 тIема ялет яьй цо. Ший командина баьхьа хьехамах тьхьиннца да из. Йоах Шапочкина. Гражданскен ер флотаьрга хьаьна хиннаьр Шапочкин Хрусталев Эскадрильес. Цо дика тIема летчик аьвьв Шапочкинах.

Ший командира памятник догIа аьнна предложени оттаьлр Шапочкин на. Крымски лаьтта, Мало-Садове яьхьа юрта, капитан И. Т. Хрусталев пийтнаьча 1956 шера 9 сентябре памятник легIаш. Цу тIа яьзьа да «Ужаьа, 1941 шера 12 ноябре, майра веннаьр летчик - Іаьржаьфордаьх капитан Николай Титович Хрусталев, йоагаш йоа самолет гульенгIа латтача моаттагIчун техникана тIа я теха», аьнна.

Лакхетьа вай хьолаььа М. Х. Коана язду: «Цхьа форда аьвиан» Иливатохкама институте болх беш вар Николай Титович, хIаьта со цу хана Іаьржаьча форда болта торпедин соединено болх беш вар. ХIаьта лайлар тхо йаьлш.

ФУ АРГIА ас Хрусталевах? Из Шоаьрга, доккха са долаш саг вар, парте гIулаьхкан советски паччахьхеннеен мутIаьха коммунист вар. Дика доттагIен новкъостаг вар. Уу санна гоама яр цунна ешаьлн. Кереглургоаьна летчик вар из. ТIом хиларелца цу турпала ишъ бахьан йийсаьлаьн

ДОЛЗОЛ ДЕХЬАРА

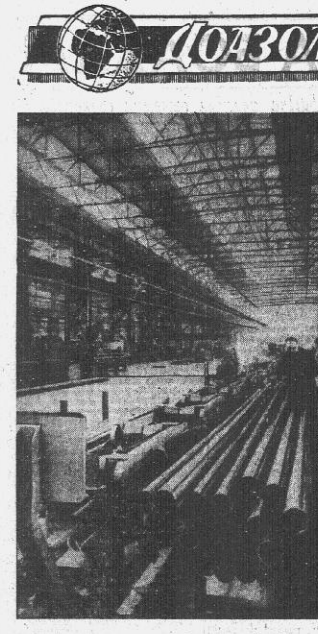

Советски Союза новкъостагла Венгрерча Дунайски металлургически комбинате хьалъ1ай х1анзарча хаьара шийлача проката цех.

МТИ—ТАСС-а фото.

ВСМ ПРЕЗИДИУМА ДОКУМЕНТАШ

ПРАГА, 28 февраль. (ТАСС). Вьетнамера американкан агрессия дуйна х1ай1ашта юкъерча хьала керттера проблема я. Йоах селхан Деррингуен Машара Совета (ВСМ) президиумо Т1ийийача Вьетнама хьакъеьларча резолюше т1а. Деррингуен Дуйна х1ай1ашта хьадех. Йоах резолюше т1а, американкан империалисташа Вьетнамера т1ом соцбелгаш. Вьетнама х1ай1ашта шийл т1ун1ахкан шийта къестадайтарг1оалаш пигара шоай б1у цар Д1аболкхиллта.

Селхан т1ийийача европейски къерамашен хьакъеьларча ВСМ президиумо заявлене т1а белгалдоах х1ерки гера д1а на доаржадаре хьакъеьла доза договор оттадаре Европана а деррингуен дуйнена а пайда берг1ан, хьаш. Малхб1ургьелен Германе мукъ1ара даиза даргдан, белгалдоах заявлене т1а, долцан ворхо доаржаттта я. Х1ийта ишшта ГДР а. Собыштеа Д1адех ГДР суверенин паччахьалкхе х1ийара деррингуен мехкашца мукъ1ара дела. Заявлене т1а дуйн милитаризмаи экспансеен политика чахкйоахача Малхб1ургьелен Германера хьал кхеравоначча тайпара дег1ах1ийан латтийна. 18-не Комиттетага яхьийтача посланеш т1а ВСМ президиумо белгалдоах чашар бахьанера деррингуен болзан массе я хана х1ерки гера д1а на доаржадара хьакъеьла доза договор оттадара т1екъа хьалъ1ийтташ х1ийар. Цунах дуйнен х1ай1ашта юкъера х1оттам лаьг1бара т1ечлаьлкха юкъеьлоа зиикка доккха дакъа хургдар, йоах заявлене т1а.

Советски Союза новкъостагла Венгрерча Дунайски металлургически комбинате хьалъ1ай х1анзарча хаьара шийлача проката цех.

МТИ—ТАСС-а фото.

КИТАЕРА СОБЫТЕШ

Китайски кепайозоно деча хоамаша т1ешал ду «антимао-зудуновски г1улакхан лелаш» аьнна хеташ дегабуаг бешг болча хьаллде лелеча патийийн паччахьалхени болхьошта центре а мотт1ашка а д1аха а низаш ду яхаш.

Къаьстта ч1оаг1а дуйн дуйнай-бинашен цаофанашен КПК ЦК-а центрально - къьлбехьен бюро х1ьалхара секретарь, КПК Хубой яхача провинце комитета х1ьалхара секретарь волчч, д1ах1ахьа шера аьхьан Мао Цзэ-дунаца цхьана Янцзы яхача хи ца ч1а «сенсационни» наьк лечча юкъе хиннача, цул т1ехьа г1а дукха хе яьлаелхьа КПК ЦК-ерча «культурни революше г1улакхий группана» юкъеважийтача Ван Жань-чжунах. «Хубой жийбо» яхача цаофанаша т1ах1ожам лоаттабеча газете х1ана Ван Жань-чжунах «лоарг1а яьнна аьтт1ехьара лаьнна» оал. «пешеделателя Мао указанешта духьал выступленеш ю яхаш» бехке ву из.

Цу газете ч1оаг1а критика йир КПК провинциэльни комитета шоллаг1ча секретара. Хубой яхача провинце х1ьалхь комитета председателна Чжан Ти-сонна. «культурни революце йохарг», «ЦК-а указанешта байкот яра», «цаофанашта духьал валара» бехке а ву.

«Мао Цзэ-зуда дуьхьал х1ийарах» Советски Союзанца дог-бехьаг х1ийарах бехке беш да цаофанашца «Д1аболхьа» КПК Шаньси яхача провинце комитета х1ьалхара секретарь Бой Хань а кхыдола провинциэльни партийни комитета секретараш а. Цаофанашца д1ах1ачча. «Шаньси жийбо» яхача провинциэльни газета материалех туш да. Китайца п1ентача х1ийцалийн бахьан «стихийни хатарашн «советски ревизионизмн» я яхаш китайски кулгалхошца яхьаше а.

Вай Хана мехка т1аатта экономически х1алонаш «генеральни лине, ч1оаг1а х1ооссаваларо, х1ьалхь коммунаца производительни низаш дохадарах» хиннна я яхилла.

Мехка къьлбехье «Д1аньфан жийбо» яха газет д1ах1ьаьчча цаофанаша кхерам т1атуьг «КПК Гуандунан провинциэльни комитет» йохарг1а, яхаш. Цар яхачох. Гуандуна-паркома Мао Цзэ-дуна дуьхьал а я. ц1у провинце «культурни революш» цо т1е1а а яьй.

Гуанчжоу (Кантон) арадт1ьаьчча цу газета - т1а цаофанаша яьлу шоашца кхуьсаш болча «Гуандун яхача провинце революционни бутт1ерсин объединенни комитет» «Д1аьлаг1 Д1аьлаца» шоаш раьза ца х1ийарах. Газет х1ааш за провинце «Д1аьлаг1 д1аьлоацца» хана «къонсана ирал», «КПК ЦК-а центральнойа - къьлбехьен бюро КПК Гуандунски провинциэльни комитетен Д1аьлаца кепе д1ачча дуьхьа боацца ваьна ваьхьа! дуьхьал яьккхьаьгр, яхаш. «Д1аньфан жийбо» яхача газете деча хоамашца д1ах1ачча Гуандун яхача провинцера дукхха нах хуьнайбинашен цаофанашен шоаш х1ьалладан дезаш бан.

Пекине аралъ1ай Ханань яхача провинцерча х1ьала х1ьаькъ1ьарча КПК ЦК военни комитета указанен йоле х1ийцаш бо. Цу указанеш т1а дуьц цига латта «ч1оаг1а ц1ийн кхоккаьлара г1улакхан» д1адахара эскар д1ах1ийтанна х1ийцан, яхаш. Цу х1анна могадеш да «Ханань жийбо» яхача газета «военни т1ах1ьожам оттадеш» «ка д1аьлаг1ьлгеш». Кхоххаьбеннача шинна оаг1онгара — маоцзэдунисташкарен пайда дуьхьал барашкарен — военни комитето д1адех «переговорш» яра цар шоай делегацен Пекине йохийтилга.

Пекинера японски корреспондентана деча хоамаш т1а дуьйр, Китае ц1е кхаьа на тоьаш х1ийарах пъхьарсах хьеч1ачеча англ1ийн байракхаьжен дукха х1а на а х1ийтара хуьнайбинашен цаофанаш т1ах1ийжаб КНР-а правительства, яхаш.

Китайски кепайозоно деча хоамах, сайца ах ду совг1а да яьккхачуа. т1ехьа1а Пекине цхьаьнгайдоча юкъьлаьнгаца школашка заранеш йолаелхий. Оваьнгара хуьнаьмаш дахл лешара программаш. Керттера лаьхьа дешархошца беча а лепийт, лагаьхьа а Д1ом1ийт Мао Цзэ-дуна произведеш т1ара вызеркаш. «преседелателех Маох» яха иллеш д1ом1ийт. Китайски газетанца т1ах1ьех дешар яха д1ах1ьаьлаьхьа оттаьнгаш юкъьлаьнгаца школашца хуьнсойийнаш х1ьалха Китае х1иннача пионерски организацена метта отта беза хуьнсойийнаш. Берий керцача организце т1ешашта х1ьалхьаьнка оттедеш «цоаш бовца председатель Мао Лоравара» дехкар.

* * *

«Руде право» яхача чехословакски газете яьлу, китайски кулгалхошта т1ааттал дег1ах1оаг1ача медкаша Китайца шоай отношени хуьнашан х1ийарен х1ьала туьнах хеташ х1ийарен г1улакх, яхаш. Мао Цзэ-дуна штаб дуьйр хаьн кхьашта юкъерча боллдой боламах х1ьалай, йоах газето.

«Нуэстра палабра» яхача арг1ентинский газете белгалдоакх, «Маос лаьр1ьаг1 шийл т1ех антисоветкски волаш, шийл т1ех антимарксист, антиленинеш волаш цхьанкха я на х1ийийта. Цу т1ехь из массарел т1ех а вьаьнаш. Американца империализм т1ехьа раьза хила саа путтаг1 цхьа болхьаг1 доаиаш дац китайски кулгалхой оаг1онгахьара антисоветски кампани лоацуо доаиаш хьаьрььаьнна чаьна яькаша Вьетнаме бомбаш етт1ила г1ийхьолаьдаш. Уьхаза юьцача клика агрессивни антисоветизм — из империалистически агрессорашта дола совг1ах да».

«Деррингуен дуйнен т1ара коммунисташ, болхлой, прогрессивни уйла йола а х1ьала латта а ваьх ч1оаг1а лор а лаьаш хьеж Мао клике хьоаьлча событешка, х1ана ььлча, царна гу цу событеша Китаерча социализмана мел кхерам т1атосс а империализмана мел новкъостаг1а ду а.

(ТАСС, 27 февраль).

ИНДЕРЧА ХОРЖАМИЙ ИТОГЕХ

ДЕЛИ, 28 февраль. (ТАСС). Инде д1ахо а л1ора1ийаш латт центральни парламенте Халкъ палате деча хоржамий голосаш. Т1ехьа1ьрча даннешка диллача 500 хоржамий округе г1олла («ерригаш а 521 я уж) Индийски ньаман конгресса партера (ИНК) 276 мотт1ег ихьалъ1ай, «Сватантрага» — 43, «Ждан санг1кага» — 35, «Дравида муннетра кахзагагга» — 25, в1ашар1ийхийттача социалистически партера — 23, коммунисташа — 40, х1ьанъа-социалистически партера — 10, республикански партера — 1, ихьча партешкен ихьчарех тийша бацарашкен — 47 мотт1ег ихьалъ1ай. Голосаш д1ахо а л1ора1ийаш латт. Юхейнсечу 10 округе хоржамаш долга т1ехьадььхьхьад.

СОВЕТСКИ Ц1ЕЧА КРЕСТА ЗАЯВЛЕНИ

СССР Ц1ечча Крестен Ц1ечча Ахбеттен общественай Союзо заявлени йьй, цу т1а цо Д1ах1ийкъаьлг аьмериканскан т1емахонца оаьхгийр ььнгане кхиаш Вьетнамца Демократически Республикана бомбаш етт1ила ц1ехьадоладара х1ьах1ьхьара ог1ааьл а дорхьл а.

Локумента т1а белгалдоах Ц1ечча Креста керттера г1ийнапашца х1ьежжа к1ал1ибсарашта новкъостаг1а дез оозбеьзам на беш х1ана ч1ана аьмериканскан К1ьмаг1 Ц1ечча Креста Вьетнамера б1ехьа т1ема юкъе х1ьинаре д1ах1а лувцаш х1ийар. Къаьстта я ч1оаг1а цецвоахаш бехк буллийтташ ба Вьетнамерча т1ема жертваашта ц1ехьа оаг1ора новкъостаг1 зара г1улакха юкъеьчача Ц1ечча Креста общественай Деррингуен федераце (лига) лаьца-ниьх. Х1ана сайтонхи ре-жима новкъостаг1 лоаттаду федераце.

Деррингуен федераце чен йолча Советски Ц1ечча Креста доаг1ам боллиш дуьхьа х1ийийнаш ц1ехьаг оаг1ора поридкагг1а сайгонски режима материальни новкъостаг1 лоаттаьгеш х1ийара дуьхьал. Гуманни принципашка д1ах1ача лоаттаьгеш ма доаг1а, СССР СОКК-и КП-и шоашта болчч-найдаина а доаиаш дола новкъостаг1 лоаттаьгеш аьмериканскан агрессии д1ах1ьаьгеш доаг1ам бала т1ах1ьаьчача ДРВ-н Къаьдехьен Вьетнамен х1ьалхь.

Советски Ц1ечча Креста, Деррингуен советски х1ьажо а санна, д1ахо а массе т1ийара моральнийн материальни г1о лоаттаьгеш х1ийцаш х1ийцаш. Деррингуен х1ийцаш д1ора х1ийцаш х1ийцаш. Вьетнамера, цун бокъо йола г1ийцаш д1ора кот1аьвна д1адаьца, ... (ТАСС).

СИЙЛЕН ЗАМАННА—СИЙЛЕН ПРОИЗВЕДЕНЕШ

Сийлаь-йоккхача Октябрьскан Социалистическан революше 50 шу дизарра сийна Нохч-Г1ал1ийн АССР писателий Союзо конкурс кхайкъьлий, дикагг1ена литературни произведенешта. Конкурс хургьа ужх шера 1-ча марта деза 1-ча сентябре ккаччалца. Конкурсе ярхийта еза кепатохана йола керза художественни произведенеш. Уж хила еза Советий Ц1ийийн бахьан къовсам д1аттабаьрий, коммуниям хьалъ1ийр обраашш к1оарг1а хьгойташ.

Конкурсе котбььнаьрашта йиа ужх тайпара премеш оттаьлй: дикагг1ийн1ча поемах; **хьалхара премии** — 400 сом, **шоллагг1а премии** — 300 сом; дикагг1ийн1ча хьвпарах е новеллах: **хьалхара премии** — 125 сом, **шоллагг1а премии** — 100 сом, **х1ьаьта шиъ поощрительни премии** — 50 сом; дикагг1ийн1ча пьесах: **хьалхара премии** — 300 сом, **шоллагг1а премии** — 200 сом, **х1ьаьта шиъ поощрительни премии** — 75 сом; дикагг1ийн1ча поэмах; **хьалхара премии** — 200 сом, **шоллагг1а премии** — 150 сом, **х1ьаьта шиъ поощрительни премии** — 50 сом; дикагг1ийн1ча стихотворенех: **хьалхара премии** — 75 сом, **шоллагг1а премии** — 50 сом, **х1ьаьта йиъ поощрительни премии** — 15 сом; дикагг1ийн1ча очерках: **хьалхара премии** — 100 сом, **шоллагг1а премии** — 75 сом, **х1ьаьта ихьа поощрительни премии** — 30 сом.

Конкурса йола произведенеш х1ьанхкийта еза Нохч-Г1ал1ийн АССР писателий Союзе (Грозный, улица Красных Фронтовиков, 15) машинкана кепатехача шин экземпляр арсий, нохчий е г1ал1ийн меттала.

ДИКАЧА НАХАХ

ХЬИНАР ДОЛА САГ

Хамхоев Мухтара Исраилца хьехарх волаш болх бу 12-г1а шу д1а.

Ихьлекъонгий - Юртера бераца а цар хьала-ноаноца а сий лецин дуьхавеаашн ва Мухтара Исраил.

Нов. Хамхоев директор йола Ихьлекъонгий - Юртера юхьхьанцарча дешара школа Нькъерен районе дикагг1а йолаш хьайоаг1а х1анз кхоалг1а ну д1. Цу школа коллектив кхоа я. 1966 шера сентябрь бетта хьехарх1ийла болх бе йолаелар 17—18 шу лаьнна 5 йоI. Парех шиъ — М. Пшиеван Л. Орловаи шоаш а цу шера июнь бетта а т1ехьа Ихьлекъонгий - Юртарча юкъерча школа 10-ча класса дешархой хиннаб. Бакъдар аьлча, цу кхоаца хьехарх1ой х1ала х1ама лиьца ваьшт1ехьа-ч а далан, х1ьаьта а хьехарх1ой шоайца ваьший новкъостаг1ан деш х1ийарен мехкарашка горе хулийт боккъала а бола хьехарх1ой х1ила. Цу г1улакха кхьаьста а ч1оаг1а новкъостаг1 лаьт ц1ана школа директора оаг1онгахьара.

Школа х1ьаь смена1а болх беш я. Из бахьан долам болх бе хала за хьехарх1ошта а директора а, атта д1ах1ьаьрашта а. Ихьабакъ1а, директор х1ьалонех б1у кхоажбеш ваш. 1966 — 1967 дешара шерах х1ьалхарча ах шера дешарх1ой лешарах, лоарх1ийбар 98 процентага д1ах1ьоачьаьа школа. Дешарх1ехьа саг г1ерг1ийнийнаш.

Атта ниъ1ийр ц1ийнара т1ом бакъа. Атта бахьанан из нов. Хамхоев керте а волаш йолча Ихьлекъонгий - Юртарча юхьхьанцарча дешара школа коллективага а. Мухтара Исраил ийин дух т1а. вуьт из вале а кхы вале а волча дешархоно дешар во Ломазан х1ийара, дешарх1ой школе ца ч1оаг1аш ваьсар, и кх. и. бахьанан. Х1ьаьта нагахьа сенна ужхана хьехарх1очуа новкъостаг1 эпаьн моттиг хуле. х1ьаьт волчча х1ана дешархочеш ше новкъостаг1 ле кийча а ва из.

Школе лиьца ваьшт1ехьбаьккхаб пионерски организацие болх а. Х1ана ц1ехьа1а цу да школа пионерски организацие друкгина тиша аьшк гулдаг1а Нькъерен райОНО теда х1ийнен цхьаьн ахазаьт т1ехьхочачашца хьаьг1ийа. Гул а д1ах1ьаьнна тиша аьшках1ийнача ахчах радиоте пийнай пионераша. х1ьаьта Нькъерен культомагага поаш ваьча х1ийарг1а кастта телевизор х1ьанзарг1ийлаш а ба уж.

Школа директор нов. Хамхоев КПСС-Нькъерен райкома х1ийкг1ийрех волаа пропагандист а Ихьлекъонгий-Юртарча х1ийийнаш. Х1ийта х1ийийнаш. Х1ийта х1ийийнаш. Х1ийта